

บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ
THE ROLE OF MONKS WITH PUBLIC SERVICE MIND

¹พระมหาอำคา วรพลโณ และ²ภักดี โพธิ์สิงห์

¹Phramaha Amka Worapanyo and ²Phakdee Phosing

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย

Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

¹Phramahaamka999_@hotmail.com

Received December 25, 2020; Revised February 12, 2021; Accepted March 21, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะผ่านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ 2. เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยศาสนกิจหลัก 6 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านการปกครอง 2) บทบาทด้านการศึกษา 3) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ 5) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) บทบาทด้านการสาธารณูปการ 3. แนวทางในการฝึกอบรมตนเองของพระสงฆ์เพื่อจิตบริการสังคมสาธารณะ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านปรีชาญาณ 2) บทบาทด้านการปฏิบัติ 3) บทบาทด้านปฏิเวธ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ บรรลุประโยชน์ตนเองและสังคมส่วนรวมบนฐานคติแห่งการเข้าใจทุกขสัจจะของชีวิตและสังคมตามความเป็นจริง

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, จิตบริการสังคมสาธารณะ

¹ นักศึกษาปริญญาเอกสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Abstract

The purpose of this article is to study the role of monks with public service mind through relevant theoretical concepts in 3 aspects including: 1. To study theoretical concepts of the role of monks with public service mind; 2. To study the role of monks with public social development which includes 6 aspects of religious activities including: 1) the role in governance; 2) the role in education; 3) the role in Buddhist propagation; 4) the role in public welfare; 5) the role in education welfare; and 6) the role in public facilities; 3. The approach in self-training of monks for public service mind including 3 aspects: 1) the role in the true doctrine of study; 2) the role in the true doctrine of practice; 3) the role in the true doctrine of penetration. The ultimate goal is to attain self-interest and the whole social interest based on understanding the truth of suffering of life and society.

Key Words: The Role of Monks, Public Service Mind

บทนำ

ประชากรประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาร้อยละ 93 หรือประมาณ 64 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางจิตใจ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สถาบันสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตคนไทย เดิมทีพระพุทธศาสนาได้เริ่มขยายเข้ามาสู่ดินแดนแหลมทอง ปัจจุบัน คือ ประเทศไทย เมื่อราวปีพุทธศักราช 303 (จันทง ทองประเสริฐ, 2554, พระพรพล วิถีธรรม, เสาวภา สุขประเสริฐ และพรสวรรค์ ศิริกัญจนภรณ์, 2562 :71) จึงกล่าวได้ว่า สงฆ์เป็นหนึ่งในสถาบันชาติในนามตัวแทนสถาบันทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ชาติ (Nation) ศาสนา (Religion) และพระมหากษัตริย์ (Monarch) เป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย ดังคำนิยม 12 ประการ ข้อที่ 1 ซึ่งมีใจความว่า One : love Nation, Religion and Monarch แปลว่า หนึ่งรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้สถาบันสงฆ์ยังเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ และบทบาทในการช่วยฝึกหัดขัดเกลาร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม สติปัญญาให้กับสังคม เรียกว่า “สังฆะเพื่อสังคม” ซึ่งมีทั้งบทบาทในระดับปัจเจกบุคคลและบทบาทระดับ

องค์กรในนามสถาบันพระพุทธศาสนา อันเป็นฐานสำคัญในการบ่มเพาะให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยการส่งเสริมบรรทัดฐานการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม นอกจากนี้ สถาบันทางศาสนา ยังเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ที่ว่าด้วยการฟื้นฟูบทบาทสถาบันศาสนาในการทำหน้าที่ส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมให้กับสังคม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) ที่สำคัญเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ให้มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้และมีทักษะชีวิตที่สมบูรณ์ เติบโตไปข้างหน้าอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2560 - 2564, 2559 :64)

ด้วยสถานการณ์โลกปัจจุบันที่เปลี่ยนไปและสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศีลธรรมและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกกำลังเผชิญกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ทำให้เกิดภาวะโรคทุกขกายและทุกขใจ ซึ่งโรคในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. โรคทางกาย (กายิกโรค) 2. โรคทางใจ (เจตสิกโรค) ดังนั้น ในสภาวะการณ์ดังกล่าว บทบาทพระสงฆ์ต่อจิตบริการสังคม สาธารณะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเพื่อนมนุษย์ ดังที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำริว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานับตั้งแต่โบราณตราบนานปัจจุบัน นอกจากเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร ยังเป็นสถานสงเคราะห์ชุมชนและอนุเคราะห์ประชาชนในยามประสบกับความลำบาก จึงพิจารณาให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประสานไปยังวัดทั่วราชอาณาจักร ที่มีศักยภาพเพียงพอให้จัดตั้งโรงทานในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด19) ซึ่งมีใช่เป็นการบังคับแต่เป็นการหาแนวทางประสานความร่วมมือกันโดยให้คำนึงถึงความพร้อมของวัดเป็นหลัก (สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช, 2563) จะเห็นได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในโลกยุคใหม่กับจิตบริการสังคมสาธารณะจำเป็นต้องปรับให้เข้ากับบริบทของทุกขสังขจะสังคมเพื่อให้บรรลุความสุขอันชอบธรรมภายใต้พระธรรมวินัย อาทิ บทบาทพระสังฆาธิการ 6 ด้าน ได้แก่ 1. การปกครอง 2. การศึกษา 3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4. การสาธารณสงเคราะห์ 5. การศึกษาสงเคราะห์ และ 6. การสาธารณูปการ นอกจากบทบาทหลัก 3 ป. ได้แก่ 1. ปรียัติ (การศึกษา) ปฏิบัติ (การลงมือทำ) ปฏิเวธ (ผลที่ได้จากการจาก

ศึกษาและปฏิบัติ) กล่าวโดยย่อ ชูระ 2 อย่าง คือ 1.คันถุระ (การศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับ คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนา) 2.วิปัสสนาธุระ (การมุ่งบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อ อบรมปัญญาสู่ความหลุดพ้น) โดยจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและชนหมู่มาก จะเห็นได้จากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงส่งคณะสงฆ์ชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนา ซึ่งเป็นจุดแรกเริ่มแห่งการหมุนวงล้อพระสัทธรรมเพื่อประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ดังพุทธพจน์อันเป็นคัมภีร์ภาพสุขุมลุ่มลึกที่พระองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เพื่อประกาศสัจธรรมอันไพเราะใน เบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด”

จากบริบทข้างต้นผู้เขียนเห็นถึงความสำคัญของปัญหาและประโยชน์ที่จะได้รับ จึง นำเสนอบทบาทพระสงฆ์ต่อจิตบริการสังคมสาธารณะ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่ เปลี่ยนไปบนฐานคติที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ” ซึ่งเนื้อหาในบทความนี้โดยย่อ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคม สาธารณะ 2. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสาธารณะ 3. แนวทางพระสงฆ์กับการ ฝึกอบรมตนเองเพื่อจิตบริการสังคมสาธารณะ ภายใต้ฐานคติแห่งการเข้าใจทุกขสัจจะของ ชีวิตและสังคมตามความเป็นจริง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ

เมื่อกล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ (Public Service) มี จุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนหมู่มากตามบทบาทหน้าที่พึงกระทำ คำว่า“บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทของครู หรือบทบาทพระสงฆ์ เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน,2554) นอกจากนี้ เลวิงสัน (Levingson) ได้แบ่งประเภทของ บทบาท (Role) ตามความหมายที่บุคคลกระทำตามที่กำหนดไว้ 3 ความหมาย ได้แก่ (ณัฐ วัฒน์ ไชยชาญกล้า,2558 : 6, ประเสริฐ ปอนถิ่น, 2551 : 34) 1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน หรือแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ควรกระทำ 2. บทบาท หมายถึง ความ เป็นไปของบุคคลที่คิดและได้กระทำและ 3. บทบาท หมายถึง แนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อ ครั้งดำรงตำแหน่งอยู่ จึงกล่าวได้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลเมื่อดำรงตำแหน่งอยู่ ไม่ว่าจะในฐานะพ่อแม่ ครูหรือพระสงฆ์ ย่อมมีบทบาทหน้าที่ที่ควรกระทำหรือพึงกระทำตามแบบ

แผนที่กำหนดไว้แตกต่างกันไป โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ตามสมควรแก่หน้าที่ที่กำหนดไว้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของพระสงฆ์ที่ควรกระทำหรือพึงกระทำด้วยจิตบริการ สาธารณะเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ซึ่งนอกเหนือจากกิจวัตรของ พระสงฆ์ 10 ประการ ได้แก่ 1. ลงอุโบสถ 2. ปิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3. สวดมนต์ไหว้พระ 4. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์ 5. รักษาผ้าครอง 6. อยู่ปริวาสกรรม 7. โกนผม ปลงหนวด ตัดเล็บ 8. ศึกษาสิกขาบท และปฏิบัติพระอาจารย์ 9. เทศนาบัตติ และ 10. พิจารณาปัจจเวก ขณะ ได้แก่ จีวร ปิณฑบาต ที่อยู่อาศัยหรือเครื่องใช้สอยและยารักษาโรค เป็นต้น นอกจากนี้ พระครูบูรพาวัชรภรณ์ (น้ำเพชร มหาลาภ) (2559 : 26) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการ บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ พบว่า มีบทบาทสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1. บทบาทด้านดำเนินกิจการเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม เช่น การให้ความรู้ทาง ธรรมแก่ประชาชน การอบรมคุณธรรม จริยธรรม การสร้างศาลาปฏิบัติธรรม การช่วยเหลือ คนยากจน 2. บทบาทด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่น เช่น การสนับสนุนโครงการกฐิน ปลอดเหล้า การสนับสนุนโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราช 3. บทบาท ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสงเคราะห์โรงเรียนชุมชน และการสร้างสาธารณประโยชน์ การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน และ 4. บทบาท ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปตามกาล เช่น การให้ความสนับสนุนแก่ภาครัฐและ เอกชนเมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติในด้านปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร สถานที่ ยารักษาโรคและ เวชภัณฑ์ ตลอดจนถึงการสนับสนุนด้านทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ด้อยโอกาส การสงเคราะห์ คนชรา คนพิการ เป็นต้น ดังนั้น บทบาทพระสงฆ์ในการสงเคราะห์สังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ สุขร่วมกันตามสมควรแก่หน้าที่ที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (Spiritual) การส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามแก่ประชาชน การสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนเพื่อสร้าง สาธารณประโยชน์ และการสงเคราะห์เกื้อกูลประชาชนเมื่อมีภัยพิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ ผ่านจิตบริการ (Service Mind) ด้วยการอุทิศทั้งแรงกายและแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่อสังคม อย่างไม่รู้จักดีเมื่อกล่าวถึงแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่อจิตบริการสาธารณะเพื่อให้บรรลุประโยชน์สูงสุด เดวิด แมคคาแลนด์ (McClelland D.C.) ได้แบ่งทฤษฎีแรงใจในทางจิตวิทยาสังคมที่มีผล ต่อการทำงานหรือจิตบริการสังคมสาธารณะไว้ 3 ประเภท ได้แก่ (McClelland D.C., 1961, มนต์จรัส วัชรสิงห์, เบญจวรรณ บุญยะประพันธ์, สุนทรีย์ ศักดิ์ศรี, 2558 : 120)

1. แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affiliative Motivation) หมายถึง ความต้องการ ความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นและคำนึงถึงการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน การให้เกียรติการให้ความช่วยเหลือกันตามบทบาทหน้าที่มากกว่าการมุ่งทำงานอย่างเดียว

2. แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motivation) หมายถึง ความต้องการมีอำนาจเพื่อควบคุม ถ้าหัวหน้างานมีแรงจูงใจด้านนี้มาก จะทำให้ไม่ฟังผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมงาน

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) หมายถึง ความต้องการ ผลสัมฤทธิ์ เพื่อกระทำเป้าหมายบางอย่างให้ประสบความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จะเห็นได้ว่า บุคคลจะทำหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนดไว้หรืองานจิตบริการสังคม สาธารณะให้ประสบความสำเร็จสูงสุด จะต้องอาศัยแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ แรงใจใฝ่อำนาจ และแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์อย่างสมดุลเพื่อทำงานเชื่อมโยงสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งความเห็นใจกันด้วยความกล้าหาญที่จะเผชิญกับอุปสรรคและความเหนื่อยยากด้วยหัวใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มุ่งประโยชน์ บริการสังคมสาธารณะเป็นที่ตั้ง คำว่า “บริการ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่ให้ความสะดวกต่างๆ เช่น ให้บริการใช้บริการ เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) และเมื่อเพิ่มคำว่า จิต (Mind) เข้ามาด้วย เป็น “จิตบริการ” หมายถึง การมีจิตสำนึกที่ดีในการให้บริการด้วยทัศนนะว่า คนทุกคน คือ เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ผู้ให้บริการต้องให้ความสำคัญ ใส่ใจบริการดูจตุมิตรด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติ รับฟังอย่างตั้งใจ และการให้บริการเกินความคาดหวังนับว่าเป็นที่สุดแห่งการ ให้บริการสาธารณะ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง (2561 :59) ได้กล่าวถึง บทบาท พระสงฆ์ต้องประกอบด้วย การสอน (Teaching) ธรรมะ (Dhamma) การให้ (Give) การคืนความสุขให้กับชุมชน (Back to community) และการเชื่อมโยงทางสังคม (Connected Network) กล่าวโดยย่อ คือ $T + D + G + B = C$ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดสันติร่วมกันในสังคม โดยพระสงฆ์ต้องมีบทบาทการให้มากกว่าการรับ กล่าวคือ ปรับจาก Get to Live เปลี่ยนเป็น Live to Give หมายความว่า อย่ามีชีวิตอยู่เพื่อรับอย่างเดียว แต่ต้องมีชีวิตเพื่อ การให้หรือแบ่งปันด้วย อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่อจิตบริการสังคมสาธารณะ พระสงฆ์จะต้องอาศัยเครือข่ายสัมพันธ์ในการทำงานเป็นทีม (Teamwork) ที่ประกอบศรัทธา (ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า) วิริยะ (ความเพียร) สติ (การตื่นรู้) มีสมาธิ (การจิตใจตั้งมั่น) และ ปัญญา (ความรู้รอบรู้, ความเข้าใจชัดแจ้งในสิ่งต่างๆ) โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติ

ศาสนกิจเพื่อให้บรรลุประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมเกินความคาดหวังถือว่าบรรลุตามความคาดหวังที่กำหนดไว้

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสาธารณะ

หากพิจารณาถึงความเป็นมาของบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมด้วยจิตบริการสาธารณะจะเห็นว่าได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปฐมโพธิกาล โดยพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบในด้านจิตบริการมนุษย์และเทวดาทั้งหลายผ่านพุทธกิจตลอดระยะเวลา 45 พรรษา กล่าวคือ ตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน พระองค์ทรงมีพระกรุณาอย่างใหญ่หลวง เพื่อเยี่ยวยารักษาสัตว์โลกทั้งมวล ดังพระบาลีว่า “มหากุณโณ สตถา สพุทโธโลกติจจโณ” แปลว่า “พระศาสดาทรงมีพระกรุณาอย่างใหญ่หลวง ทรงเยี่ยวยารักษาสัตว์โลกทั้งมวล” นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2556 : 1) ยังได้นำเสนอไว้ในหนังสือชื่อพุทธวิธีในการสอนว่า “พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมของโลก หรือผู้เป็นยอดของครูทั้งหลาย จะเห็นได้จากบทพุทธคุณได้ถวายพระเกียรติไว้ว่า “สตถาเทวมานุสสาณ” มีความหมายว่า “พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์” และยังมีคำกล่าวเสริมพระคุณอีกว่า “อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ แปลว่า เป็นสารถีฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า” ที่สำคัญเหล่าพระสงฆ์สาวกทั้งหลายได้สืบทอดจิตบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน อาทิ บทบาทพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปีพุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.2535 ประกอบด้วย 6 ภารกิจหลัก (พระเมธีธรรมาลังการ (ประยูทธ ภูริทตฺโต), 2551 : 64-67, พระธรรมราชานุวัตร, 2549 :1-3) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการปกครอง ได้แก่ บทบาทด้านการเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตนเอง จากการได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะต่างๆ เช่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน โดยมีตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระสังฆราชเป็นตำแหน่งสูงสุด

2. บทบาทด้านการศึกษา ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนระบบการศึกษาเรียนรู้ สำหรับพระภิกษุ สามเณร รวมถึงประชาชนทั่วไป ให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่า

เรียนนักรธรรม บาลี และเรียนทางโลก โดยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่รองรับ

3. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ผู้ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งรูปแบบการเทศน์ การจัดกิจกรรมฝึกอบรมพุทธบุตรในโรงเรียนและหน่วยงานต่างๆ โดยมีพระสงฆ์ผู้มีความเชี่ยวชาญซึ่งเป็นพหูสูต ทำหน้าที่เป็นวิทยากรนำธรรมะบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่มาถ่ายทอดผ่านกระบวนการอบรม ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งการเผยแผ่จะมีทั้งในรูปแบบเชิงรุกและเชิงรับควบคู่กันไป ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคปัจจุบันหรือยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กร เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยเข้าถึงคำสอนทางศาสนาได้ง่าย การเผยแผ่เชิงรุกในยุคนี้ จึงมีทั้งในรูปแบบหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และพระไตรปิฎกทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ รายการวิทยุ ยูทูบ เฟซบุ๊ก ตลอดจนห้องสมุดออนไลน์ และแอปพลิเคชันธรรมะต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในสื่อหลากหลายช่องทางที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

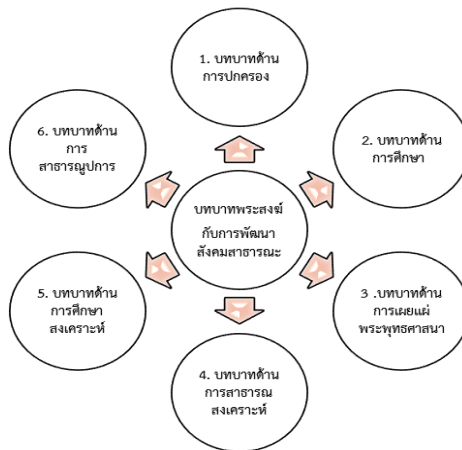
4. บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมด้วยจิตบริการสาธารณะ การให้สิ่งของที่เป็นวัตถุ เช่น เสื้อผ้า อาหาร สถานที่พักพิงอาศัย และยารักษาโรค การให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ต่างๆ การให้กำลังใจและการให้ธรรมะข้อคิดเตือนใจ รวมถึงการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสตามชนบท และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ

5. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเด็กและเยาวชน การช่วยเหลือในเรื่องอาคาร สถานที่ และอุปกรณ์การเรียน การช่วยเหลือเด็กผู้ขาดทุนทรัพย์ในการเรียน ด้วยการให้โอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนการกุศลของวัด การอนุเคราะห์ทุนการศึกษาให้กับเด็กเรียนดีมีความกตัญญูฐานะยากจน ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนการจัดตั้งและส่งเสริมสนับสนุนศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นต้น

6. บทบาทด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ พระสงฆ์ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้มีความเจริญมั่นคงสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และเพื่อเกิดประโยชน์คนรุ่นต่อไป นอกจากนี้ ยังรวมถึงการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่เข้ามาวัด

ได้รับความสุขกายสบายใจ มีสถานที่สัปปายะ สงบสะอาด ถูกสุขอนามัย มีความเหมาะสม เกื้อกูลต่อการบำเพ็ญภาวนาและทำบุญของพุทธศาสนิกชน

กล่าวโดยสรุป บทบาทพระสังฆาธิการหรือบทบาทพระสงฆ์ทั้ง 6 ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นฐานสำคัญที่ช่วยเกื้อกูลให้เกิดความเจริญงอกงามไปพลุลย์ต่อพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัยและเป็นศาสนกิจเพื่อสังคมสาธารณะ โดยอรรถประโยชน์สูงสุด คือ เกิดสันติสุขแก่ปัจเจกบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสาธารณะ

พระสงฆ์กับการฝึกอบรมตนเองเพื่อจิตบริการสังคมสาธารณะ

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จสูงสุดของบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ ผู้เขียนมีทัศนะว่า พระสงฆ์มีความจำเป็นต้องได้รับฝึกฝนอบรมตนเองให้สามารถเป็นต้นแบบแห่งการพัฒนาเสียก่อน ทั้งวิชาและจรณะ (วิชาจรณสัมปันโน) กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดีงามในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า สามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นที่พึ่งทางใจให้กับประชาชน ด้วยการตั้งคำถามกับตนเองอยู่เสมอว่า มีจุดไหนบ้างที่ต้องพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ แก้ไขจุดด้อยพัฒนาจุดเด่น ทั้งด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skill) และความชำนาญเชี่ยวชาญ (experience) ในการศึกษาและปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งพระสงฆ์ที่อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้ ดังนี้ 1. พระพรชายังไม่ถึง 5 พรรษา เรียกว่า พระนวกะ

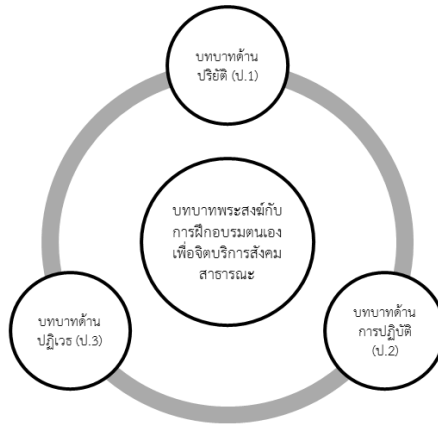
แปลว่า พระบวชใหม่ หรือพระภิกษุที่อยู่ในการดูแลของพระอุปัชฌาย์ 2. พระตั้งแต่ 5 พรรษา ถึง 10 พรรษา เรียกว่า พระมัชฌิมะ หรือผู้มีพรรษากลาง 3. พระที่มีอายุพรรษา ตั้งแต่ 10 พรรษาถึง 20 พรรษา เรียกว่า พระเถระ 4. พระที่มีพรรษา ตั้งแต่ 20 พรรษา ขึ้นไป เรียกว่า พระมหาเถระ ทั้งนี้ เมื่ออุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วจะต้องศึกษา ปฏิบัติให้เกิดความแตกฉาน ทั้ง 3 ป. คือ ป.1 ปริยัติ ป.2 ปฏิบัติ ป.3 ปฏิเวธ เพื่อให้เกิดความ ชำนาญเชี่ยวชาญ ดังนี้

1. บทบาทด้านปริยัติ (การศึกษา) ปริยัติ มาจากคำว่า ปริ (รอบ) + ยัตติ (ศึกษา, เล่าเรียน) แปลว่า ระเบียบคำอันควรศึกษาโดยรอบ ได้แก่ การศึกษาให้เกิดความรอบรู้ แยกฉานในพระพุทธพจน์ หรือพระไตรปิฎก เป็นการศึกษาภาคทฤษฎี ให้มีความรู้อย่างแจ่ม แจ่ม เข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า และเมื่อนำไปปฏิบัติหรือถ่ายทอดจะก่อให้เกิดความ ความมั่นใจแก่ลูก้าอาจหาญ

2. บทบาทด้านการปฏิบัติ (การลงมือทำ) ปฏิบัติ มาจากคำว่า ปฏิ (เฉพาะ) + ปัตติ (การถึง) แปลว่า การถึงเฉพาะ ได้แก่ ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ปฏิบัติตรง และการปฏิบัติ ขอบตามพระธรรมวินัย ด้วยการน้อมนำหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในภาคทฤษฎีสู่การ ปฏิบัติ เพื่อเป็นประทีปส่องนำทางให้กับชีวิตตนเองและสังคมสาธารณะ

3. บทบาทด้านปฏิเวธ (ผลที่ได้จากการศึกษาและปฏิบัติ) ปฏิเวธ มาจากคำว่า ปฏิ (ตลอด) + วิธ (การแทง) แปลว่า การแทงตลอด ได้แก่ ความสงบสุขในจิตใจซึ่งห่างไกลจากกิเลส ที่เกิดจากการศึกษาและปฏิบัติ เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ การตรัสรู้ธรรม การบรรลุซึ่งมรรคผลจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป บทบาทพระสงฆ์กับการฝึกอบรมตนเองเพื่อจิตบริการสังคมสาธารณะ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยหลัก 3 ป. คือ “ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ” ควบคู่กันไป อย่างสมดุลเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเปรียบเทียบได้กับกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หรือเทียบได้กับ Input ได้แก่ ปัจจัยเริ่มต้นแห่งจิตบริการสังคมสาธารณะ คือ การศึกษา นำไปสู่ Process ได้แก่ กระบวนการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผล คือ Output ได้แก่ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง จะเป็นปัจจัยส่งเสริม บทบาทพระสงฆ์ต่อจิตบริการสังคมสาธารณะ (Public service mind) อาจกล่าวได้ว่า ถ้า ฐานรากมั่นคงฐานสังคมก็ยั่งยืน สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2 พระสงฆ์กับการฝึกอบรมตนเองเพื่อจิตบริการสังคมสาธารณะ

การเข้าใจทุกขสังขจะของชีวิตและสังคม

คำว่า การเข้าใจทุกขสังขจะชีวิต ได้แก่ การเข้าใจความจริงของชีวิตคือทุกข์ หมายถึงสภาพที่ทนได้ยาก เป็นความทุกข์กายและทุกข์ใจ จัดอยู่ในหมวดธรรมที่ชื่อว่า อริยสังข์ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐของพระอริยบุคคล ข้อที่ 1 ในอริยสังข์ 4 ข้อ คือ ทุกขอริยสังข์ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ความประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ มีความปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นที่ทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์ (ขันธ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) เรียกว่า ทุกขอริยสังข์ ส่วนข้อที่ 2 ทุกขสมุทัยอริยสังข์ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์ ข้อที่ 3 ทุกขนิโรธอริยสังข์ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐคือความดับทุกข์ ความไม่มีทุกข์ หรือสภาวะไร้ทุกข์ โดยสภาวะ ได้แก่ พระนิพพานและข้อที่ 4 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐคือข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงทุกขนิโรธ ได้แก่ การประพฤติพรหมจรรย์ตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ซึ่งคำว่า “อริยะ” หมายถึง ประเสริฐ ก็ได้ หรือจะแปลว่า ห่างไกลจากกิเลส ก็ได้ ส่วนคำว่า สังขจะ แปลว่า ความจริง (สุภีร์ ทุมทอง, 2555 : 8 - 40) ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความจริงอันประเสริฐคือทุกข์ในข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามุ่งเน้นกระบวนการมองโลกตามความเป็นจริง ไม่ได้มองแค่ทุกข์ (คิดลบ) หรือมองที่ผลลัพธ์จากการแก้ปัญหา (มองบวก) แต่มองแบบองค์รวม คือ

มองปัญหา มองหาเหตุแห่งปัญหา มองการคิดวิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหา ได้แก่ จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค และมองนวัตกรรมที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้จริง เรียกว่า มองโลกตามความเป็นจริง หลวงพ่อชา สุภัทโท แห่งวัดหนองป่าพง เปรียบเทียบหลักอริยสัจ 4 ไว้เป็นภาษาบ้านๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายๆ ว่า (หนังสือพิมพ์แนวหน้า, 2561)

- หลวงพ่อก : โยมเคยเลี้ยงควายไหม
 โยม : เคยครับ
 หลวงพ่อก : เวลาจูงควายไป แล้วเชือกของโยมไปคล้องที่ตอ โยมยุ่งหัวใจไหม
 โยม : ยุ่งครับ
 หลวงพ่อก : นั่นคือทุกข์ แล้วจะทำยังไงมันถึงจะแกะเชือกออก
 โยม : เราก็ต้องสาวเชือกไปสิครับ ว่ามันเกิดอยู่ตรงไหน
 หลวงพ่อก : นั่นคือสมุทัย ตามไปแล้วพอเจอว่ามันติดตรงไหน แล้วทำยังไง
 โยม : มีสองอย่าง ถ้าไม่คลายปม ก็เอามีดตัดเชือก
 หลวงพ่อก : นั่นนิโรธ และที่นี้ตัดเชือกออกได้แล้ว เป็นยังไงโล่งไหม
 โยม : โล่งครับ
 หลวงพ่อก : ตัดเชือกได้เพราะอะไร ก็น้ำมือโยมนั่นแหละ นี่คือ มรรค

กล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 แบบชาวบ้านของ หลวงพ่อชา สุภัทโท สามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาสังคมสาธารณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านการเข้าใจทุกข์สังขะของชีวิตและสังคม ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง จะสามารถแก้ปัญหาและบรรเทาความทุกข์ประชาชนโดยส่วนรวม (Public Interest) ได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างกรณีศึกษาสถานการณ์ทุกข์สังขะของชีวิตและสังคมในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ คือ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่มีบทบาทด้านจิตบริการสังคมสาธารณะ ได้นำเสนอการใช้ชีวิตตามแนวทางแห่งมรรคมืองค์ 8 ประการเพื่อรับมือกับไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) โดยได้โพสต์เฟซบุ๊กเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2563 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี), 2563) 1. การรู้เท่าทันไม่ตื่นตระหนกจนเกิดความกังวลในจิตใจ 2. เสพข่าวอย่างมีสติ 3. การติดตามแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถืออย่างมีวิจารณญาณ 4. การฝึกนิสัยใฝ่ค้นหาคำความจริงไม่เชื่ออะไรง่ายๆ 5. การรับฟังและปฏิบัติตามผู้เชี่ยวชาญหรือรู้จริงอย่างมีสติเพื่อป้องกันไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) รวมถึงการเห็นใจคนทำงานเพื่อสวัสดิภาพของทุกคน 6. การไม่สร้างความเกลียดชังในสังคม 7. การร่วมใจฝ่าฟันวิกฤตไปด้วยกันด้วยความรัก การเห็นใจผู้อื่น การยกย่องชื่นชมให้กำลังใจ

ไม่ซ้ำเติมกัน 8. การหยุดเชื่อเพื่อชาติด้วยการอยู่บ้านและใช้เวลาให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การอยู่กับครอบครัว การออกกำลังกายด้วยการทำความสะอาดบ้าน การอ่านหนังสือ และการพักผ่อนด้วยการฝึกสมาธิภาวนา เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุประโยชน์สูงสุดในฐานะบทบาทพระสงฆ์ต่อบริการสังคม สาธารณะจำเป็นต้องเข้าใจทุกขสัจจะของชีวิตและสังคัมที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานแห่งปัญญา เพื่อนำเสนอธรรมโอสถหรือวิธีการแก้ปัญหาให้ถูกจุด ซึ่งเปรียบได้กับหมอรักษาโรคสามารถวินิจฉัยอาการโรคได้อย่างถูกต้องและจัดยาตามอาการคนไข้ที่เป็นอยู่ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานจิตบริการสังคมสาธารณะ เพื่อให้เกิดสันติสุขร่วมกันในสังคัม ซึ่งบทบาทพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการช่วยประสานสังคัมให้เกิดความสามัคคีบนพื้นฐานแห่งการเข้าใจทุกขสัจจะด้วยศรัทธาในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ คำว่า “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ประกอบไปด้วยคุณลักษณะ 11 ประการ ได้แก่ (พัชรี สมกำลัง, ยุทธชัย ไชยสิทธิ์, 2555 :19-20) 1. ความไว้วางใจ 2. การให้อภัย, การยอมรับ 3. การมีสัจจะ เช่น เป็นคนรักษา คำพูดประพศิตตามทีพูด 4. ความซื่อตรง 5. ความกล้าหาญ 6. ความอ่อนน้อมถ่อมตน 7. ความเมตตากรุณา 8. การเอาใจใส่ รวมถึงการเห็นใจผู้อื่น 9. ความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรค 10. ความดีเลิศ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุดตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย เช่น การทำหน้าที่จิตบริการเพื่อสังคม 11. ความสนุกสนาน เป็นคนมองโลกในแง่ดีและทำให้บรรยากาศที่ทำงานในองค์กรเต็มไปด้วยความสุข ด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ซึ่งพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและศูนย์รวมจิตประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางที่เป็นมากกว่าวัด กล่าวคือ เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์สามเณร เป็นสถานที่ใช้บวชลูกหลานชาวบ้าน เป็นที่พึ่งทางใจให้ประชาชน เป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เป็นสถานศึกษา เป็นสถานสงเคราะห์ เป็นสถานพยาบาล เป็นธนาคารบุญ เป็นที่พักคนเดินทางไกล เป็นสโมสรพบปะสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่ปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาท เป็นศูนย์รวมศิลปะวัฒนธรรม เป็นคลังพัสดุ เช่น เมื่อทางหมู่บ้านมีงานหรือกิจกรรมสำคัญก็สามารถหยิบยืมของวัดไปใช้ได้ เป็นศูนย์กลางบริหารงานด้านการปกครองและรวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทสรุป

บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะหรือสังฆะเพื่อสังคม มีทั้งบทบาทผู้นำทางศาสนา การศึกษา จิตวิญญาณ สังคม วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด พระสงฆ์จำเป็นต้องฝึกฝนอบรมตนเองทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เพื่อสงเคราะห์สังคมด้วยจิตบริการ (Service Mind) ให้ประชาชนพันทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจบนฐานคติแห่งการเข้าใจทุกข์สังขะของชีวิตและสังคมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุงานจิตบริการสังคมสาธารณะผ่านโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำตามสถานภาพบทบาทหรือตำแหน่งทางสังคมตามบริบทของแต่ละรูปหรือในนามองค์กรทางศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางจิตใจของประชาชนบนฐานค้ำจุนที่มั่นคง ได้แก่ ความเชื่อมั่นศรัทธาในวิชา (ความรู้) และจรณะ (วัตรปฏิบัติอันงาม) ตลอดถึงการเสียสละช่วยเหลือในสถานการณ์ต่างๆ การเป็นที่พึ่งทางใจและการเป็นผู้ให้สติปัญญาแก่สังคม โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของจิตบริการสังคมสาธารณะ คือ การบรรลุประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ ปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). *ยุทธศาสตร์กระทรวง พ.ศ. 2560 - 2564 และยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2554). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ. ดวงแก้ว.
- ชมภูนุช หุ่นนาค. (2560). *การบริการสาธารณะใหม่เพื่อรับใช้พลเมือง*. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์. 19 (1) มกราคม -มิถุนายน 2560. หน้า 135 - 136.
- ณัฐวัฒน์ ไชยชาญกล้า. (2558). *การรับรู้และความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของกองทัพเรือในการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาฐานทัพเรือสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2561). *การจัดการเชิงพุทธ 5 G*. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ประเสริฐ ปอนถิ่น. (2551). *พุทธธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์*. เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิก.
- พระครูบูรพาวัชรภรณ์ (น้ำเพชร มหาลาโภ). (2559). *บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง*. วารสารสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 5 (1) มกราคม-มิถุนายน 2559
- พระธรรมราชานุวัตร. (2549). *คู่มือการบริหารและจัดการวัด*. (เชียงใหม่ : ม.ป.ท.) ม.ป.ป.
- พระพรพล วิถีธรรม, เสาวภา สุขประเสริฐ และพรสวรรค์ ศิริกัญญาภรณ์. (2562). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ตำบลเชียงกลม อำเภอปากชม จังหวัดเลย*. [ออนไลน์]. : <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/139446/144238> .[10 มิถุนายน 2563].
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 18, นครปฐม. บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระเมธีธรรมมาลังการ (ประยุทธ์ ภูริทัตโต). (2551). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดแพร่*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.
- พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี). (2563). *“มรรค 8 ในการรับมือกับไวรัสโควิด 19”*. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : <https://web.facebook.com/v.vajiramedhi/>. [13 มิถุนายน 2563].
- พัชนี สมกำลัง, ยุทธชัย ไชยสิทธิ์. (2555). *แนวคิดความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ : การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพการพยาบาล*. วารสารสภาการพยาบาล. 27 (4) ตุลาคม - ธันวาคม. หน้า 19-20.
- มนต์จรัส วัชรสิงห์, เบญจวรรณ บุญยะประพันธ์และสุนทรี ศักดิ์ศรี. (2558). *จิตบริการและแรงจูงใจในการทำงานที่พยากรณ์ประสิทธิภาพการให้บริการของพยาบาล*. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์. กรกฎาคม-ธันวาคม 2558. หน้า 120.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : <http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>. [6 มิถุนายน 2563].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
(2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2554)*.
กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช. (2563). *สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ทรงติดตามสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*.
[ออนไลน์]. <https://web.facebook.com/pg/SanggharajaOffice/posts/>. [9 มิถุนายน
2563].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *เผยแพร่ผลสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต*.
[ออนไลน์]. <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2561/N21-09-61-1.aspx>
.[13 มิถุนายน 2563].

สุภีร์ ชุมทอง. (2555). *สังคมแห่งชีวิต*. ชมรมกัลยาณธรรม. สมุทรปราการ.: บริษัท ชุมทอง
อุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด.

หนังสือพิมพ์แนวหน้า วันอาทิตย์ ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2561. *การสอนอริยสัจ 4 แบบ
ชาวบ้าน ของหลวงพ่อชา*. (2561). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก :
<https://www.naewna.com/politic/columnist/35610>. [9 มิถุนายน 2563].

McClelland, David C. (1961). *The Achievement Society*. New York.: The Free
Press. Parasuraman A, Zeithaml Valarie A and Berry Leonard L. (1985).
"A Conceptual model of service quality and its implication for future
research" *Journal of Marketing* V49 N4.